

Carlos Diéguez

director de banda

O BARALLETE DOS XINGROS

Coñécese co nome de *barallete* ou *baralleteo* a unha xerga propia que tiñan os músicos (das orquestras de baile principalmente e das bandas), na zona de Ourense de comezos e mediados do s. XX. Na rexión existían a súa vez outras importantes xergas; que ó igual co oficio de músico eran ambulantes, como a dos afiadores ou os paragüeiros.

O *barallete dos xingros* naceu por necesidade propia. Daquelas os músicos actuaban varios días nunha localidade, a que acudían a pé, en bicicleta ou en burro sendo as súas viaxes longas, cheas de historias, con mil anécdotas e aventuras polos sendeiros e camiños que percorrían.

Debido os antollos da *maralla* e dos *maraos* forxaron unha linguaxe propia, que só eles coñecían, como mecanismo de defensa propio.

Esta xerga transmitíase de forma oral, de *xingros* a músicos e que co paso do tempo e o cambio de vida e de costumes foise perdendo.

Eu descubrín este linguaxe na miña infancia como *xingro de ghodaxes*, apasionándome dende aquelas as vellas historias dos músicos da Galicia interior. Nunca *gharlei* barallete, aínda que algunha palabra que outra *intervía* cando iba cos *xingros* ós *muquidoiros*.

Aínda non *abuñaba ghranxo*; sendo estas experiencias persoais nos *guechos* moi importantes na miña vida, para formarme como *xingro sabuncho* e principalmente como *zoumo*.

O seguinte vocabulario de barallete foi recollido no ano 1993 por Carlos Rodríguez.

VOCABULARIO BÁSICO DE BARALLETE

(*) Nas entradas que aparecen coa grafía *gh*, pronuncianse con gheada.

A

- Abrileces:** Abril
Abuña copo: Estar algo moi bo
Abuñar: Ver, ser, estar, haber
Afuñar: Ver, ser, estar, haber
Aghosteces: Agosto
Aíces: Al
Aiquices: Aquí
Alices: Alí, alá
Alupantas: Lentas
Alupantes: Ollos
Alupar: Ver
Andantas: Pernas
Andantes: Pés
Ansia: Auga, mexo, chuvia
Ansiar: Mexar
Anxia: Auga, mexo, chuvia
Anxiar: Mexar
Aquices: Aquí
Atanado: Casado
Atanao: Casado
Atanar: Casar

B

- Baracada:** Preñada
Baracar: Preñar, embarazar
Baracoa: Embarazada
Baracoar: Preñar, embarazar
Barcemio: Bar
Baredo: Non ir tocar, quedar na casa sen traballar na profesión
Bea: Peseta (cartos), pube
Beigheiro: Burro (animal)
Bicoa: Pube
Bicoia: Pube
Borne: Parvo, anormal; burro(animal)

Carlos Diéguez

director de banda

C

Calcorros: Pantalóns
Calcurras: Bragas
Calcurriños: Calzóns
Calcurros: Pantalóns
Caniveiros: Clarinetes
Canutos: Pelos
Catorces: Catorce
Catroces: Catro
Caxieira: Casa rectoral, casa do cura
Caxigueira: Igrexa, casa do cura.
Caxo: Cura
Ceumo, -a: Mozo; muller, esposa
Cincoces: Cinco
Coañeira: Bocadoillo
Cobrizar: Cobrar
Copleira: Cama
Copo: bo, guapo, fermoso
Corovelos: Chourizos
Cortanta: Navalla
Cortante: Coitelo
Creis: Parvo, tolo
Cuatroces: Catro
Chaveo: Rapaz adolescente
Chiflo, a: Fillo, a
Chiolas: Tetas
Chisquelo: Un pouco, unha cantidade pequena
Chouqueno: De pouca estatura, rapaz de curta idade
Chumar: Beber

D

De mua: Meu
De nostros: Noso
De toi: teu
De vostros: Voso
Decembre: Decembro
Deces: Dez
Doces: Doce

Doco: Can
Douces: Dous

E

Eíces: Aí
Eiquices: Aquí
Enerefres: Xaneiro
Envaiortado: Borracho
Envaiortarse: Emborracharse
Escamelo: Bacallao, peixe ou marisco
Escorbadeiras: Orellas
Escorbar: Oír, escoitar
Escorbelo: Chourizo
Escorchadeiras: Orellas
Escorchar: Escoitar

F

Fate: Malo, ruin, feo
Fati: Malo, ruin, feo
Fatioco, -a: Malo, ruin, feo
Fatioto, -a: Malo, ruin, feo
Febreireces: Febreiro
Febrereces: Febreiro
Fisona: Cara
Foupar: Bater, dar golpes, toca-lo bombo
Foupeiro: Bombeiro
Foupo: Bombo
Frausas: Copas, cunca
Frauso: Vaso
Furelas: Tetas

G

Ghabo: Piollo
Ghacho: Aldea
Ghaola: Pulga
Ghaoba: Pulga
Gharfio: Garfo
Ghau: Piollo
Ghecho: Aldea
Ghallofa: Galiña

Carlos Diéguez

director de banda

Ghallofe: Polo
Gharlanta: Boca, gorxa, lingua
Gharlante, -a: Cantante
Gharlar: Falar
Ghedellos: Dedos
Gheirantas: Pernas
Gheirante: Coche, furgón dos músicos
Gheirar: Marchar
Gheirón: Coche, furgón dos músicos
Ghiñar: Cagar
Ghiñón: Cu
Ghodaxe: Festa
Ghraniza: A terra, area, mundo
Ghranizo: Arroz
Ghranxo, -a: Director, grande, alto, -a
Ghunieces: Xuño
Ghundio: Garda Civil
Ghulieces: Xullo
Grafio: Garfo
Gustifar: Gustar

H

Hartón: Pan

I

Icho: Si
Intervadeiras: Orelas
Inrervadoras: Orelas
Intervante: Persoa que entende ou fala barallete
Intervar: Entender, comprender

L

Larato ghranxo: Fonte de comer
Larato: Prato
Longa: A procesión.
Lupantes: Ollos
Lupar: Ver, mirar

M

Maieces: Maio
Maralla: Público
Marao, -á: Mordomo, -a (os da comisión)
Marcés: Marzo
Mordates: Dentes
Morxo: Porco
Mua: Eu, meu
Muquición: Comida
Muquidoiro: Restaurante, pousada, fonda, lugar onde dan de comer
Muquinante: Comensal, persoa que come en gran cantidade
Muquir: Comer

N

Nexo: Non
Nostrofos: Nós
Noveces: Nove
Novembreces: Novembro

O

Oitoces: Oito
Onces: Once
Otubreces: Outubro
Outubreces: Outubro

P

Paghiza: Paga, os cartos
Paghizar: Pagar
Pelemio: Pelo
Penico: Bacenilla

Carlos Diéguez

director de banda

Q

Quel: Casa
Quelo: Casa
Quillar: Face-lo amor
Quillatoria: Acto de face-lo amor
Quillona: Puta, persoa á que lle gusta face-lo amor
Quinces: Quince

R

Roupifa: Roupas
Roupifia: Roupas
Rule: Cu

S

Sabunchar: Saber
Sabuncho: Persoa
Saltantas: Tetas
Saltazanxas: Cabrito, coello
Seices: Seis
Seteces: Sete
Setembreces: Setembro
Sorchantes: Ollos
Sorchar: Mirar, calar
Sorna: Cama
Sornar: Durmir
Souchar: Calar

T

Taboucas: Patacas
Tantiño: Un pouco, outro tanto coma ese
Tarolas: Batería
Texo: Can

Todeito: Todo, completo
Toi: Ti
Treces: Tres
Tudeiro, -a: Todo, -a, completo, -a
Turuta: Trompeta
Turutas: Trompetista

U

Unces: Un

V

Vaio: Viño
Vaiorto, -a: Borracho, -a
Vinteces: Vinte
Vostrofos: Vós

X

Xabreis: Mil pesetas
Xabrinco: Cinco mil pesetas
Xepo, -a: Vello, -a
Xera: Carne
Xerpos: Cartos
Xibardo: Pene
Xingra: Música
Xingrar: Tocar
Xingreiros: Músicos
Xingros: Músicos
Xipa: Merda
Xipar: Cagar
Xodes: Deus
Xodiña: Virxe
Xodiño: Anxo, santo
Xorna: Cama
Xornar: Durmir

Z

Zoumo, -a: Mozo, -a